

ДОСЛІДЖЕННЯ МАТЕРІАЛІВ, РЕЧОВИН ТА ВИРОБІВ У СТРУКТУРІ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ

Станіслав Ігорович ПЕРЛІН,

*кандидат юридичних наук,
директор Харківського науково-дослідного
експертно-криміналістичного
центру МВС України*
<https://orcid.org/0000-0001-9397-2738>

У кримінальному провадженні нерідко постають завдання, пов'язані із дослідженням морфології, хімічного складу, структури та властивостей речовин і матеріалів, виявлених на місці події (лакофарбових, пально-мастильних, волокнистих матеріалів, наркотичних засобів тощо). Враховуючи це, у криміналістиці приділяється значна увага засобам і методам аналізу відповідних об'єктів з метою їх індивідуалізації та встановлення родової (групової) приналежності. В основі таких досліджень знаходяться технології природничих і технічних наук, насамперед аналітичної хімії. Проте в українській криміналістиці досі чітко не визначено місце досліджень матеріалів, речовин і виробів у системі криміналістичної техніки. Це стримує розвиток зазначеної галузі, зокрема, в аспекті впровадження сучасних технічних засобів і методів роботи із такого роду слідами. Не представлено досліджуваного розділу й у більшості підручників і навчальних посібників з криміналістики.

Варто відзначити, що криміналістичний напрям у галузі судової хімії почав формуватись ще наприкінці XIX століття разом зі становленням криміналістики як науки, адже її засновник Ганс Гросс звертав увагу на важливість здійснення на місці події мікроскопічного та хімічного аналізу плям крові, екскрементів, волосся, тканин, бруду, пилу тощо. На початку XX видатний криміналіст Едмон Локар, сприйнявши цю ідею, першим започаткував експертні дослідження речовин в поліцейській лабораторії Ліону. Відомий німецький криміналіст і хімік Георг Попп наголосив на важливості встановлення зв'язку бруду на взутті та одязі підозрюваного із ґрунтом на місці події. У подальшому розвиток технологій аналітичної хімії в криміналістиці надав можливість розробити ефективні засоби і методи аналізу ґрунту, волокнистих матеріалів, лакофарбових покриттів, скла, наркотичних засобів, сильнодіючих речовин, спиртовмісних сумішей, пально-мастильних матеріалів тощо.

Цікаво, що в посібниках з криміналістики, виданих ще в Російській Імперії та згодом в СРСР до Другої світової війни, було представлено положення щодо аналізу слідів крові, сперми, екскрементів, горючих матеріалів та інших об'єктів. Проте з середини XX століття, коли радянські науковці обґрунтували правову природу криміналістичної науки, цей напрям припинили відносити до структури криміналістичної техніки. На нашу думку, це було пов'язано насамперед із поступовим послабленням природничо-

технічної частини криміналістики через самоізоляцію цієї науки в умовах «холодної війни».

Проте в практичній судово-експертній діяльності такі дослідження проводились і було сформовано самостійний рід судової експертизи – криміналістичну експертизу матеріалів, речовин та виробів. Її засновником в СРСР вважають С.П. Мітрічева, який у 1970-х роках розробив відповідні теоретичні й методичні основи та запропонував знову включити цей розділ до структури криміналістичної техніки. Але єдиного підходу до цього питання не вироблено досі.

На нашу думку, розвиток та сучасний стан криміналістики у світі переконливо свідчить про необхідність формування окремого розділу з дослідження матеріалів, речовин і виробів. При його диференціації потрібно врахувати такі аспекти: 1) методи аналізу матеріалів, речовин та виробів застосовуються багатьох галузях криміналістичної техніки, зокрема технічному дослідженні документів, вибухотехніці тощо; 2) сліди біологічного походження вивчають судова медицина та криміналістичне дослідження ДНК. Тому до числа об'єктів досліджуваного розділу криміналістичної техніки слід відносити ті, які не вивчаються іншими її відділами.

Насамкінець зазначимо, що криміналістичне дослідження матеріалів, речовин і виробів є традиційним розділом криміналістичної техніки, який динамічно розвивається ще з часів формування криміналістики як науки. Він вивчає засоби і методи виявлення, вилучення та експертного дослідження різноманітних матеріалів, речовин та виробів, які не є об'єктами вивчення інших розділів криміналістичної техніки, із метою вирішення завдань, що виникають у зв'язку з розкриттям та розслідуванням кримінальних правопорушень. Об'єктами даного виду криміналістичних досліджень є ґрунти, лакофарбові матеріали, скло, кераміка та полімери, волокна, нафтопродукти, спирти, метали і сплави, харчові продукти, наркотичні засоби, сильнодіючі та отруйні речовини тощо. За об'єктами дослідження побудовано внутрішню структуру цієї складової частини криміналістичної техніки.